

**Düşüncenin dil aracılığıyla
iktidar tarafından
hapsedilmesine yönelik uç bir
örnek: Yenikonuş**

Doç. Dr. Araştırmanı Öneririm

26.05.2023

İçindekiler

1. İskeleti hatırlatma kaydıyla kısa giriş	3
2. Çağrışımın farklılığına vurulan zincir	4
3. Yenikonuş: Çağrışımın kontrolü ve ortadan kalkışı	5
4. Sonuç yerine	8

Düşünsel anarşi, post-linguistik ve ifade (özgürlüğü) konularını temel olarak yazdığım daha önceki yazılarda, dilin düşünceyi nasıl hapsettiğine dair çağrışım farklılığı problemini ortaya koymuş ve daha çok teorik bir anlatı izlemiştik. Bu yazıda, George Orwell'in 1984 romanında kullanılan "Yenikonuş" dilini esas alarak günlük yaşamın pratiginde görebileceğimiz örneklerle teorik hali karşılaştırarak yeniden anlamaya çalışacağız.

1. İskeleti hatırlatma kaydıyla kısa giriş

Düşüncelerin ifade edilmesi için kavramlara olan ihtiyacımız, doğru kavramı bulmak konusu açıldığı vakit -ki çoğu zaman açılmaz, komplike bir hale gelir zira kavramlar, sanıldığı gibi herkes için aynı anlamları taşımazlar. Kelimeler ne farklı dillerde ve kültürlerde, ne de farklı bireyler ve gruplar arasında aynı anlamı ifade ederler. Dil, eski ve gizli anlaşmalar bütünü değildir, görülen tutarlılık sadece yüzeyseldir ve bir aldatmacadır. Kavramların anlambirliği, her ne kadar sözlüklerde gösterilebilse de bu anlambirlik, sözlükten sözlüğe dahi değişebildiğinden, dediğimiz gibi, oldukça yüzeysel kalmaktadır.

Dilin hapsedmeye çalıştığı düşünceler, aslında, çağrışım farklılığı problemi sayesinde görece daha az hapsedilmiş durumda kalırlar. Bunu açmak gerekirse; bir kelimenin iki bireye farklı çağrışımında bulunması demek, kullanılan kelimenin kelimenin tercih edilmesini tetikleyen düşüncenin aslında sadece benim tarafımdan biliniyor ve zihnimce tecrübe ediliyor olması demektir. O halde düşüncemiz aslında tercih edilen kelimeye tek taraflı bir şekilde hapsedilmiştir; benim düşüncem karşımdaki kişiye bir şey ifade etmemektedir, kelimenin diğer bireye çağrıştırdığı anlam ve kelimenin kullanıldığı -ve tabi ki yine kelimeyi kullandığım andan hemen sonra benim zihnim dışında şekilleniyor olan- bağlam, sonucunda karşımdaki kişinin zihninde oluşan "anlam bütünlüğünü" bahsi geçen kelimeye hapseder, benim düşüncemi değil. Basitçe söylemek gerekirse kullandığımız her kelime aslında düşüncelerimizi hapseder ama bu hapis aslında tek taraflıdır ve kelimeye maruz kalan insanlar için bu kelime, benim düşüncemi o kişilere taşıma görevi görmez. Onun yerine, maruz kaldıkları kelimeye kendi yükledikleri anlamı hapsedmektedirler. Bir kelimeye birden fazla düşünce hapsedilmiştir ve bu düşüncelere düşünce sahipleri dışında kimse ulaşamamaktadır.

2. Çağrışımın farklılığına vurulan zincir

Yukarıda anlattığımız dilin tek tarafı hapsedme durumu, dile hakim olan iktidar tarafından şekillendirilmeye çalışılır. Bu, yukarıda örneklediğimiz gibi sözlükler ile yüzeysel anlamda, "anlam ataması" ile daha derinlemesine yapılır. Anlam ataması, kelimenin sözlükten öte, toplumda olan karşılığına verdiğimiz addır ve toplumun kendi başına otoritesi bir yana, bu otoritenin toplumu yönetenlerce dil üzerinden şekillendirilmesi de anlam ataması yapmak için bir yoldur ki bunu şimdi "yenisöylem" üzerinden inceleyeceğiz.

Recep Tayyip Erdoğan'ın, 2002 seçimlerinden önceki *"Eşcinsellerin de kendi hak ve özgürlükleri çerçevesinde yasal güvence altına alınması şart. Zaman zaman bazı televizyon ekranlarında onların da muhatap oldukları muameleleri insani bulmuyoruz."* söylemi ile devam yıllardaki *"LGBT, yok öyle bir şey. Bu ülke millidir, manevidir ve bu değerlerle geleceğe yürümektedir."* ve *"Bu milletin aile kurumu sağlamdır, Bu milletten LGBT'ci çıkmaz."* söylemleri, hem toplumsal hem de toplumsallığı şekillendiren iktidar tarafından yapılan anlam atamasını göstermektedir.

2002 seçimlerinden önceki "eşcinsellik" ile "LGBT/LGBT'ci" kavramları arasındaki geçiş oldukça önemlidir. İki kavram da temelde heteronormativite-dışı öğeleri temsil eden durumlara atıfta bulunmaktadır ancak ilk kavram ve kullanıldığı bağlam çok daha normalleştirici iken daha sonraki yıllarda bu, saldırganlık ve ötekileştirmeci bir tavır ile değişmektedir.

Heteronormativite-dışılığın Türk toplumundaki karşılığı tek başına halihazırda olumsuz bir durumda iken bu söylemin de değişmesi ile toplumun otoritesi bu öğelere karşı yönlendirilmekte "LGBT" kısaltması ile çok daha kapsayıcı hale getirilmektedir. Heteronormativite-dışılığı çağrıştıran "eşcinsellik" kelimesi başta olmak üzere Türkçenin argosunda bulunan belki de yüzlerce kelimeye atanan anlamlar sonucu *sadece eşcinselliğin değil, "yapay çağrışım" üretilerek "erkeklerin" sergilediği "feminenlik" veya "kadınların" sergilediği "maskülenlik" zaman zaman "eşcinsellik" bağlamında birbirine eşitlendiği ve ötekileştirmeye dahil edildiğinden* bahsetmiştik. Burada kapsayıcılık görevi gören "eşcinsellik" kavramı, Erdoğan'ın söyleminde daha da kapsayıcı ve doğrudan doğruya bir tarafgirliği çağrıştıran amacı olan "LGBT'cilik" kavramının çatısı altına girmiştir. Bu çatıya karşıt olan "millilik" ve "manevilik" kavramları ise yine iktidar ilişkileri tarafından anlam atamasına uğramış diğer iki kelimedir; Foucault'un

tanımladığı disiplinler iktidar ilişkilerinin somutlaşmış hali olan Erdoğan, neyin milli ve manevi olduğunu, yukarıda uzun uzadıya incelediğimiz gibi hangi kelimeni neyi çağrıştırması gerektiğini doğrudan seçer, kavramların kapsamına uymayanı gerek kutuplaştırarak toplumsal linç ile gerek kanun önünde cezalandırır hale gelmiştir.

Mevcut iktidar ilişkileri, şimdiki aşağıda inceleyeceğimiz gibi "yenikonuş" dilinin yaptığı şekilde sözlük yazarak kelimelerin kullanımını ve kullanılacak kelimelerin farklı çağrışımlarını doğrudan ortadan kaldırmaz, onun yerine "yeni söylemlerle" kelimelerin kullanım sıklığını değiştirir ve anlamını kutuplaştırarak yeniden yazar.

3. Yenikonuş: Çağrışımın kontrolü ve ortadan kalkışı

Başlıktan da anlaşılacağı üzere yenisöylemde çağrışımın yeri yoktur. Zararlı olan kavramlara yer yoktur, mevcut iktidar ilişkilerinde olduğu gibi söylemlerde yer edinmezler, doğrudan "suçdüşün" kapsamına alınırlar ve yok edilirler.

Suçdüşün kavramı, basitçe, kitaptaki düşünce suçlarını kapsayan, daha doğrusu yenisöylem ile hapsedilip yeniden üretilen düşüncelere aykırı olan diğer düşünceleri ötekileştirmekten öte yenikonuş içerisinde tek potada hapsedmeye ve yok etmeye yarar:

"Düşünsuçun sonucu ölüm değildir: Düşünsuç BiZZAT ölümüdür."(Can Yayınları, 2021)

Yukarıda çağrışım farklılığı probleminin bireyler, gruplar, toplumlar ve farklı dillerde nasıl ortaya çıktığını ve bu farklı çağrışımın mevcut iktidar ilişkileri ile nasıl şekillendirilmek istendiği üzerine açıklamalarda bulduk. Dediğimiz gibi kavramların farklı düşünceler çağrıştırıyor olması tek tarafı bir hapsedilme durumudur, karşı taraf neyin hapsedildiğinden habersizdir ve bundan haberdar olması da imkansızdır. Yenikonuş burada devreye girer ve bunu en ilk olarak bakanlıkların adlarında görürüz:

"Haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlarda ilgilenen Doğruluk Bakanlığı. Savaşla ilgilenen Barış Bakanlığı. Kanun ve düzeni koruyan Sevgi Bakanlığı. Bir de ekonomik meselelerden

sorumlu olan Bolluk Bakanlığı. Yenikonuştaki adları şöyleydi: Doğbak, Barbak, Sevbak ve Bolbak.” (Can Yayınları, 2021)

Örneğin; barış ve savaş kelimelerinin çağrıştırdığı doğal çelişkiye engel olmak için bu dilde artık kısaltmalar kullanılmaktadır, kısaltmaların içerdiği kelimeler soyuta indirgenir ve kavram, çelişkiyi çağrıştıran anlamdan koparılarak anlam ataması gerçekleştirilir. Aynı şekilde ekonomi, sadece tek başına bile günlük yaşamımızın pratğinde bize pek de iç açıcı şeyler çağrıştırmazken, IngSos’da da bu durumun ortadan kalkması için önce ekonomi bolluk kavramının kapsamına girer, ardından bolluk kavramı da soyuta indirgenerek yerine kısaltma kullanılır.

Erdoğan’ın LGBT kısaltmasını tercih etmesi, kısaltmanın içerdiği kavramlar ile mevcut hükümetin söylemleri arasındaki çelişkiyi soyuta indirgemesi açısından başarılı bir yöntemdir. Buna örnek olarak Süleyman Soylu’nun *”Benim ülkemde erkekle erkeğin, kadınla kadının evlenmesini istemiyorum arkadaş. Hani LGBT+Q diyorlar ya onun içerisinde hayvanla insanın evlenmesi de var”* söylemi gösterilebilir; heteronormativitedışı durumlar açısından, bu kısaltmaya aidiyet hissedener ve bu kısaltma altında çalışmalar yapan aktivistler açısından en uç ve kabul edilemeyecek durumlardan biri olarak görülebilecek ”insan-hayvan evliliği”, kısaltma sayesinde hem eşcinsel insanların evlenmesi ile fiilen ve fikren bir tutulmuş, ortadaki bariz çelişki gizlenmiştir; neyin neyi çağrıştıracacağı, 1984’teki kadar başarılı olmasa bile, toplumun olumsuz tavrı da kaynak kullanılarak doğrudan seçilmiştir.

Erdoğan’ın ”LGBT’cilik” söyleminin kapsayıcılığı yenikonuştaki ”zina, aldatma, eşcinsellik, başka türden sapkınlıklar ve bunlara ilaveten sırf zevk için girilen normal cinsel ilişki”yi kapsayan ”cinselsuç” kavramı ile kıyaslanabilir. İki kavram da hoş bulunmayan heteronormativite-dışılığı çağrıştıran her şeyi kapsamı altına alıp diğer kelimeleri görevinden ederek çağrışımı ortadan kaldırmış, ortadan kalkan kelimelerin yerine geçmeleri ile de ”yapay çağrışım” kontrolü sağlamışlardır.

Yenikonuş sözlüğü, kitapta anlatıldığına göre 11. baskıdaydı ve bu baskıların her birinde gereksiz sözcükler çıkartılmaktaydı. Elbette burada gereksizden kasıt, değindiğimiz gibi istenmeyen çağrışımlar yapan kelimelerdi ve bu kelimelerin doğrudan ortadan kalkması gerekti -öyle oluyordu. Yenikonuştaki bu değişikliklerin hedeflenen tepe noktası, sadece tek bir kelimenin tüm ”gerekli” anlamları çağrıştırması ve İngilizcenin tamamen yerini almasıydı, bu sayede farklı çağrışımlar tam anlamıyla ortadan kal-

kacak ve düşünceler, disiplinler iktidar ilişkilerinin kitaptaki somutlaşmış hali olan Büyük Birader tarafından keyfince hapis tutulacak ve şekillen- dirilebilecekti:

”Yenikonuşun bütün amacının düşünce alanını daraltmak ol- duğunu anlamıyor musun? En sonunda düşüncü kesinlikle imkansız hale gelecek, çünkü ifade edilmesini sağlayan sözcük- ler olmayacak. İhtiyaç duyutabilecek her kavram tam olarak bir sözcükle ifade edilecek ve o sözcüğün anlamı katı bir şe- kilde tanımlanmış, yananamları silinmiş ve unutulmuş olacak. Şu anda On Birinci Baskı’da bile bu noktadan çok uzakta de- ğiliz. Ama sen ve ben öldükten uzun zaman sonra da süreç devam edecek. Her yıl sözcükler daha da azalıyor ve bilincin sınırları her seferinde biraz daha daralıyor. Şu anda bile dü- şüncü işlemenin bir sebebi ya da bahanesi olamaz elbette. Bu sadece bir özdisiplin, gerçeklik-kontrolü meselesi. Ama en nihayetinde buna bile ihtiyaç kalmayacak. Dil kusursuz oldu- ğunda Devrim de tamamlanmış olacak. Yenikonuş İngsos’tur ve İngsos Yenikonuştur.”(Can Yayınları, 2021)

Kelimelerin yasaklanması, Türk tarihinde aslında oldukça sık karşıla- ştığımız bir olaydır. II. Abdulhamid döneminde ”hürriyet, burun, horoz” gibi bazı kelimelerin kullanılması yasaklanmıştır. Daha yakın tarihlerde, 2013 yılında ise bundan çok daha absürt bir olay yaşanmıştı, Telekomü- nikasyon İletişim Başkanlığı tam tamına 138 kelimenin alan adlarında kullanılmasını yasak getirmişti. Elbette yenikonuş kadar uç bir durum değildi bu fakat yöntem ve açısından yani doğrudan doğruya kelimelerin yasaklanması ve bunun sebebinin ”istenmeyen çağrışımlar” olması açıns- dan durumun aynı olduğunu söyleyebiliriz. Bahsi geçen kelimeler ağırlıklı olarak müstehçen çağrışımlar yapıyorlardı ve -hâlâ da sürmekte olan- hü- kümet politikası, cinsel içeriklerin özgürlüğü konusunda -2000’in ortalarından itibaren başlayan ve ”Pornoma Dokunma!” eylemleriyle sonuçlanan sansür çalışmaları- pek de olumlu bir tutuma sahip değildi.

Yenikonuşun çağrışımları engelleyen bir diğer unsuru, kelimelerin es- kikonuştan hani İngilizceden mecbur kalınmadığı sürece türetilmiyor ol- masıydı. Böylece İngilizce bilenler için bu dil işlevsiz kalacak ve ifade yollarından biri tıkanacak, İngilizceyi hiç öğrenmeyecek olan yeni nesil için ise herhangi bir düşünceyi ifade etme yolu hiç olmamış olacaktı.

4. Sonuç yerine

Orwell, en azından bildiğim kadarıyla, bu yaptığım karşılaştırmadan çıkan sonuçları tam anlamıyla bilinçli şekilde oraya yerleştirmedir. "Politics and The English Language" makalesinde Orwell, (politik) dilin, doğruları gizlemek ve insan öldürmeyi meşru kılmak için kullanıldığına dair bir tespitte bulundu (ve bunu yenikonuşun temeli olarak kullandı) ancak bizim burada yaptığımız bir doğru arayışı veya doğrunun ne şekilde ve nasıl gizlendiği değil, onun yerine dilin daha önce de bahsettiğimiz gibi insan zihninde başlayan bir tahakküm olduğunu (Görüldüğü üzere Orwell bu özelliği farklı bir şekilde keşfetmiş ancak sadece politik özellik ile sınırlamıştır. Halbuki dil, en basitten en komplike haline kadar, her ne kadar burada politik örnekler kullanmış olsak da teorik formdan anlaşılabilceği üzere, her zaman düşünceyi hapsedmeye yöneliktir.) ve bu tahakkümün nasıl ortaya çıkıp teoride ne şekilde işlediği, pratikte Orwell'ın kitabını teorimize sağlam bir dayanak olarak kullanmaktı. Bu sayede düşünsel anarşi, post-linguistik ve dil üzerindeki iktidar ilişkilerini çok daha anlaşılır ve somut olarak aktardığımızı düşünüyorum.

Anarşist Kütüphane

Doç. Dr. Araştırmanı Öneririm
Düşüncenin dil aracılığıyla iktidar tarafından hapsedilmesine yönelik uç
bir örnek: Yenikonuş
26.05.2023

26.05.2023 tarihinde şuradan alındı:
docdrarastirmanioneririm.substack.com

tr.anarchistlibraries.net